

РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ СУЧАСНОЇ СТИЛІЗАЦІЇ ОБРЯДОВОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО ВЕСІЛЛЯ

Анотація. У статті розглядається регіональні особливості весільного обряду в різних регіонах України, зокрема середньої Наддніпряниці, Закарпаття та Східного Полісся. Аналізуються три весільних цикли та обрядові дії, що відбуваються впродовж них.

Ключові слова: обрядова культура, українське весілля, весільний обряд, обрядові дії.

The article deals with regional features of wedding ceremony in different regions of Ukraine such as Middle Dnieper, Transcarpathia. Eastern Polissya. In addition we analyzed three wedding cycles and their ceremonial rituals.

Key words: ceremonial culture, Ukrainian wedding, wedding ceremony, ceremonial rituals.

Сімейні традиції в Україні вивчаються дуже давно. Так, найдавніша писемна згадка про українську весільну обрядовість сягає періоду Київської Русі та нараховує мало не тисячолітньої давнини.

З покоління в покоління українці передають обряди, зокрема весільні, для того, щоб вони жили в пам'яті поколінь, часто мотивуючи це тим, що так робило старше покоління, так потрібно, чи вказують на те, що так годиться. Саме тому обрядова культура має дуже щільний зв'язок з традиціями, які були присутні в певному регіоні упродовж багатьох років.

Структура весільної обрядовості відображає звичаєве право, народну мораль, світоглядні уявлення людей та етичні норми суспільства, які формувались впродовж віків. Для українців весільні обряди, що дійшли до нас з глибини веків були сформовані під впливом соціокультурної детермінанти і дають можливість дослідити життя та побут людей того періоду та виступають цінною культурною спадщиною.

Весільна обрядовість є показником етичних, моральних, естетичних поглядів народу, дає можливість оцінити різноманітні аспекти його життя, Вона є продуктом життя суспільства, синтезом відносин, які в ньому існують віками. В той же час, розвиток суспільства, економічний, технічний прогрес впливають на суспільство, змінюють особливості сімейних відносин та форми шлюбу, тому весільна обрядовість, яка фіксує дані зміни, збагачується та змінюється. За допомогою вивчення весільних обрядів можна відслідкувати зміни, що відбуваються загалом у суспільстві.

Для деталізації особливостей весільного обряду, визначимо, що під весільним обрядом, науковці розуміють, не що інше як стилізацію обрядової культури весілля, з урахуванням різних регіонів України. Отже, під весільним обрядом, будемо розуміти - суспільні звичаї та урочистості, які закріплені в традиціях та супроводжують одруження та народження нової сім'ї. водночас, А. Понамарьов вважає, що «весільний обряд – це цикл, у якому сплелися дії, символи, словесні формули та атрибути, виникнення яких сягає різних епох із притаманними кожній з них релігійними нормами і поглядами, і цикл цей є невід'ємною складовою частиною одруження і народження нової сім'ї» [4, с.191]. Вцілому, дослідник, опрацював і визначив регіональні особливості весільного обряду в сучасній Україні.

Цікавим, на наш погляд є дисертація В. Б. Матушенка, «Сучасне весілля в контексті української обрядової культури». Автору було важливо відібрати матеріал, що характерний для середньої Наддніпряниці (було досліджено весільні обряди в Київській, Черкаській, Житомирській та Чернігівській областях). На основі відібраних даних дослідник робить такі висновки про весільну обрядовість: По-перше, у сучасному весіллі, порівняно з традиційним, зменшилась кількість обрядових дій та час за який воно

проводиться. Раніше жителі середньої Наддніпрянщини проводили весілля за п'ять днів, іноді – тиждень, тепер – один-два дні, кількість обрядодій зменшилась на 11 кроків. До системи обрядових дій сучасного весілля дослідник відніс такі, що відбуваються в три цикли: передвесільний, до якого відноситься сватання, заручини та запрошення; власне весільний, який включає в себе викуп молодої, реєстрацію в РАГСі, вінчання в церкві, зустріч молодих, вручення їм подарунків, викрадення туфлі молодої, знаходження молодими один одного з зав'язаними очима, викрадення молодої, прописка зятя в сім'ю тещі, розрізання весільного короваю сватами, частування всіх присутніх короваєм, зняття фати з нареченої, визначення наступних нареченої та нареченого, розрізання весільного торта молодими, віншування батьків молодят, фінальний танець, який виконує молода пара; післявесільний, що включає в себе сніданок молодят. Цікаво, що обряд «визначення наступного нареченого» додався не так давно, у 1995 році. На його проведенні наполягає молодь, що могла бачити його в містах Західної України, або Західної Європи. Здійснивши порівняння традиційного та сучасного весілля на теренах середньої Наддніпрянщини, В. Б. Матушенко робить висновок, що на весільну обрядовість цього регіону не вплинули культури соціокультурного регіону, що є іноетнічними [2].

В той же час, Т. В. Леню досліджувала весільну обрядовість бойків Закарпаття на початку XXI століття. Дослідниця розглянула весільні обряди та визначила, що в цілому вони не відрізняються від тих, які побутували у XX-му столітті.

В той же час, зберігається певна хронологія: до передвесільного циклу відносять сватання, під час якого, як і в день весілля відбувається купівля-продаж нареченої; заручини; «оголоски» у церкві; виготовлення весільних атрибутів. Так, на відміну від центральних регіонів у бойків довго зберігався обряд плетіння барвінкових вінків. У день весілля відбуваються такі обряди: прощання та благословення молодої; затанцювання весілля, коли староста запрошує наречену, дружок, її батьків до танцю; прощі (прощання з молодим); викуп молодої; вінчання в РАГСі, традиція якого збереглася з XX століття; складка, або обдаровування молодих; під ранок відбувається танець молодої; «молодичення» - одягання на наречену головного убору жінки. Післявесільний цикл бойків Закарпаття більший, ніж жителів середньої Наддніпрянщини. Він складається з «відгощування» під час якого староста висловлює подяку, а молоді ділять коровай та весільний торт; розбір весільних курагов. Танці можуть тривати до пізньої ночі другого дня, проте традиційні обряди закінчуються. Автор вказує, що весілля втрачає своє символічне ритуально-магічне значення, а стає розважальним з ігровими елементами. Проте, в бойків Закарпаття збереглися регіональні особливості весілля та його структурні елементи, що були зафіксовані в попередньому столітті [1].

Деталізація культурної обрядовості українського весілля Східного Поділля знаходимо відображення в монографії М. А. Пилипака «Українське весілля Східного Поділля середини XX – початку XXI століття». Вчений дослідив територію сучасної Вінницької області. Він вказує, що весільна обрядовість ділиться на три періоди та аналізує кожен з них. Передвесільна частина охоплює сватання після якого відбувається пригостання сватів. Зараз до сватання відносять такий обряд, як заручини, які колись проходили окремо. Структура весільного обряду скорочується, що говорить про зникнення багатьох обрядодій.

Зважаючи на традиційні структурні особливості регіону, наречені запрошують гостей на весілля, яке зараз відбувається за допомогою листівок також зафіксовано збереження використання випічки при запрошенні. Традиційним для даного регіону є дівич-вечір на якому нареченій розплітали косу. Така традиція збереглась і у XXI столітті. Власне весільний цикл складався також з таких обрядових дій: шлюб наречених, переймання молодих після якого слідує викуп. Після весільного обіду та танців відбувається один з найважливіших обрядів - покривання молодої хусткою, після чого відбувається така обрядодія, як перетанцювання молодої з незаміжніми дівчатами, або роздавання «дивування». Після покривання хусткою здійснюють поділ короваю.

З урахуванням традиційних українських традицій, важливим елементом виступає борщ, який готує молода господиня на наступний ранок після весілля.

Ще одним елементом весільної обрядовості виступає циганщина – нарядання нареченої в нареченого та навпаки, а гостей одягають в циган. Традиційним звичаєм є подяка, яку виражають батьки молодого за хорошу дочку за тиждень після весілля.

Пилипак М.А. зазначає, що складовими весілля виступають також ті традиції, що були започатковані ще в радянський період. Такими є, наприклад, зустріч сільським головою наречених з хлібом-сіллю тощо [3].

Отже, проаналізована обрядова культура різних регіонів України, дає можливість говорити про глобалізаційні процеси, що вплинули на традиційні обрядові структури сучасного весільного обряду. Багато обрядових дій на сучасному етапі вже неактуальні, проте більшість з них все ще зберігаються у весільних циклах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Леню Т. В. Весільна обрядовість бойків Закарпаття на початку XXI століття. *Народна творчість та етнологія*. Івано-Франківськ. 2015. № 4. С. 83–90.
2. Матушенко В. Б. Сучасне весілля в контексті української обрядової культури : автореф. дис. ... канд. культурології: 26.00.01. К., 2009. 20 с.
3. Пилипак М.А. Українське весілля Східного Поділля середини ХХ – початку ХХІ століття: монографія. К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України; Уфа : Уфимська філія МДГУ ім. М. О. Шолохова, 2015. 210 с.
4. Пономарьов А. П. Сім'я і родинна обрядовість. Культура і побут населення України : навч. посібник. К., 1993. 352 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Форостян А.Ф.